

Agnes Bauditz' stambog

Stambogen, hvori bekendtskabskredsen af venner, velyndere og slægtninge bidrager i form af en sentens, et vers, et musikstykke en tegning og lignende, udgør som genre et vigtigt historisk kildemateriale. Agnes Bauditz' var 15 år da hendes stambog blev taget i brug januar 1890, og bogen giver helt op til 1930erne en række vidnesbyrd om familieforhold, social kontekst og netværket af samtidens kulturpersonligheder.

Af forskningsbibliotekar Lisbeth Ahlgren Jensen, Carl Nielsen Udgaven, Det Kongelige Bibliotek

På Carl Nielsen Udgaven er vi principielt interesseret i alt, hvad der vedrører Carl Nielsen, og takket være en årvågen medarbejder i Håndskriftafdelingen blev vi en dag præsenteret for Agnes Bauditz' (1875-1947) stambog.¹ Som kilde til Carl Niensens liv og værker er den måske nok en smule perifer, men det betyder ikke, at den er uden kulturhistorisk interesse

Stambogen, der måler ca. 14x20 cm, er indbundet i et præget brunt bind af gededskind og har på forpermen indklæbet et exlibris, der fremstiller en engel, som spiller på et orgel. Agnes Bauditz' navn står skrevet i et skærf, der delvis indhyller englen. Indlagt forrest i bogen er et foto af den billedskønne, unge Agnes Bauditz, og på bagsiden er noteret data for de tre mænd,

hun blev gift med, hhv. løjtnant, mæglerfuldmægtig Robert Fogelmark Rømer (1871-1936), kunstmaleren Poul Friis-Nyboe (1869-1929) og den svenske tegnelærer Carl Joel Lönnquist (1894-1980). Stambogen indeholder ca. 65 forskellige indførsler, der fordeler sig på digte, tegninger og musikalske kompositioner. Hovedparten af indførslerne er skrevet direkte på bindets sider, mens enkelte indførsler er indklæbet. Desuden indeholder bogen nogle løst indlagte notitser, breve, avisudklip og fotos. Foran nogle af tegningerne er der indsat beskyttende ark af japanpapir.

Talmæssigt domineres stambogen af digtene, der tæller ca. 35 og spænder fra originale digte til lejlighedsdigte og poesibogslyrik. Af tegninger findes der 20, der omfatter såvel farvelagte akvareller som stregtegninger, og af musikindførsler er der 11. Blandt de ca. 35 digte er kun 9 skrevet på dansk; de øvrige er på engelsk (7), fransk (4), spansk (3), tysk (3) og svensk (3), mens italiensk, græsk, latin, russisk, hollandsk og thai-sprog er repræsenteret en gang hver.

Når man gennembladrer stambogen, kan man ikke lade være med at undre sig: Hvem var denne kvinde? Og hvordan kom hun i kontakt med alle disse mennesker, der med musik, tegninger og på adskillige sprog indskrev sig i hendes bog?

Den danske adelsårbog giver et første svar, for Agnes var født i en slægt, der i 1884 erholdt et naturalisationspatent som dansk adel. Hovedindførslen for slægten Bauditz i adelsårbogen² stammer såmænd fra Agnes' far, toldembedsmanden Waldemar Sempill Bauditz (1839-1910), der var ivrigt optaget af genealogiske studier og udarbejdede en omfattende Stamtavle over Slægten Bauditz,³ som han i 1909 overdrog til adelsårbogens redaktører.

Agnes Bauditz (1875-1947) havde familie i flere verdensdele, uddannede sig til pianist, giftede sig tre gange og færdedes især i kunstnerkredse. (Det Kongelige Bibliotek).

I Stamtavle over Slægten Bauditz finder man også en del af forklaringen på, hvorfor så mange af indførslerne i Agnes' stambog er på fremmedsprog. Blandt den vidtforenede slægt drog Agnes Bauditz's farfar til Vestindien, og her kom Waldemar S. Bauditz og hans søskende til verden på en plantage i St. Croix. I 1844 rejste familien til København, og sønnernes skolegang kom herefter til at foregå i Danmark, indtil deres far tiltrådte et embede som postmester i Rendsborg. Waldemar S. Bauditz' bror udvandrede i 1854 til Sydamerika og grundlagde i 1861 et handelshus i Venezuela. Forbindelsen til Danmark blev holdt ved lige gennem hans virke som dansk vicekonsul, ligesom hans børn blev sendt på uddannelses- og ferieophold i Tyskland og Danmark. Agnes Bauditz kom således ofte i kontakt med sine spansk-, engelsk-, fransk-

og tysksprogede fætre og kusiner samt deres jævnaldrende venner.

Waldemar S. Bauditz blev i 1868 ansat som toldassistent i Odense, og i 1870 ægtede han Anna Augusta Abel (1846-1910), med hvem han i 1871 fik sønnen Ove og i 1875 datteren Agnes. Ikke længe efter hendes fødsel flyttede familien til København, hvor Agnes voksede op og i årene 1894-96 uddannedes til pianist på Københavns Musikkonservatorium.

Stambogen ser ud til at være taget i brug i januar 1890, hvor der dels er indført digtet "En Sommernat" af forfatteren Carl Arctander (1871-1939), dels er foretaget indførsler af flere familiemedlemmer, herunder Agnes Bauditz' bror (et digt på dansk) og far (et digt på fransk med dansk oversættelse), hendes kusine Nieves Bauditz fra Venezuela, der skrev et tysk digt,

Traditionen for at rejsende studenter og adelsmænd samlede venskabelige hilsner i en stambog, når de forlod hjemegn og slægt for at studere i udlandet, havde i 1800-tallet udviklet sig til venskabs- og poesibøger, der oftest anlagdes af borgerskabets unge kvinder. (Det Kongelige Bibliotek).

”Liebe”, fra fætrene Ferdinand Bauditz og ”C.” [Carlos Bauditz?], der noterede digte på spansk. Yderligere en slægtning, Wilhelmine Bornemann (gift Bauditz) indskrev sig med et digt på engelsk. Andre indførsler fra dette og de følgende år er typisk poesibogslyrik, skrevet af venner og veninder på dansk, engelsk og fransk, f.eks. ”Tilfreds i dit Hjerte og glad i dit Sind”, ”Here is one leaf reserved for me”, og ”Dans cet archive de souvenirs / Mon coeur veut avoir une place;” (skrevet af Maria v. Bauditz i 1894). Repertoiret af sentenser og venskabsytringer, man øsede af, når man skrev i en ung piges poesibog, lader til at have været fællesgods på flere af hovedsprogene. Det er karakteristisk, at flere af de unge mænd, der skrev i bogen, priste venskabet i blomstrende vendinger: ”The rose of friendship will never fade” og ”Oh, how bright is the rose”, mens en af de spanske fætre hyldede kærligheden som ungdommens konge (”El amor es el rey de los juvenes”) og en ikke nærmere identificeret P.E. Frydensberg uforfærdet skrev: ”Je ne crains la mort”. I samme ånd skrev en ung, uniformsklædt hr. Rothe, hvis foto er indklæbet: ”Skriver til Dem gør jeg nødig – / Forskriver mig – med største Fornøjelse”.

Nogle af indførslerne er formentlig foretaget af Agnes Bauditz’ forældres venner; det gælder således musikforfatteren H. V. Schytte, som citerede et digt af Fr. Paludan-Müller, og lægen Holger Mygind og hans engelskfødte hustru Annie, som noterede hhv. et digt på græsk af Pindar og et digt af den engelske forfatter Charles Kingsley (”Be good sweet music, and let who will be clever”). Blandt de øvrige digte, der citeres på originalsprogene er et digt af Alphonse de Lamartine, en sonnet af Shakespeare og et digt af Lermontoff (med tysk oversættelse ved siden af den russiske original). Til stambogens mere eksotiske

indslag hører et kærlighedsdigt på thaisprog, signeret ”Christian” og et usigneret digt, der er skrevet på en blanding af latin og engelsk (et eksempel på såkaldt makaronisk digtning).⁴

Musikalske indførsler

De tidligste musikalske indførsler er foretaget af Carl Nielsen i 1890. Den ene er noteret for sang og klaver (Andantino, G-dur, 6/8) og er underlagt teksten: ”En svunden Dag en svunden Tid vaagner igen i mit Minde”, signeret ”Carl Nielsen, Kjøbenhavn 26/2 90”. Over nodesystemet er hans foto indklæbet, og nederst har Agnes Bauditz tilføjet datoen for hans død: ”2-3/10-31” (dvs. natten mellem 2. og 3. oktober 1931). Den anden indførsel har overskriften ”Grüss” (Andante, G-dur) og er noteret for violin. Den er signeret ”Carl Nielsen 1890.”

Hvordan familien Bauditz kom i kontakt med Carl Nielsen fremgår af nogle erindringer, som Agnes Bauditz i 1933 nedskrev om sin barndom, og som i dag findes på Carl Nielsen Museet i Odense.⁵ Heri hedder det:

”I Odense bleve vi indbudt til en Familie, hvor en ung fynsk Mand skulde spille Violin, den unge Mand var Carl Nielsen – Danmarks stor Komponist. [...] Hans Velgører Jens Nielsen, ”Jens Knap” populært, talte med Far om ham, og det blev ordnet, at han skulde have Værelse, Kost og Vask for – 19 kr. mdl. og saa skulde han undervise mig i Klaver og Violin.”⁶

Carl Nielsen kom således under en del af sin studietid ved Københavns Musikkonervatorium i 1885 til at bo til leje

Andantino

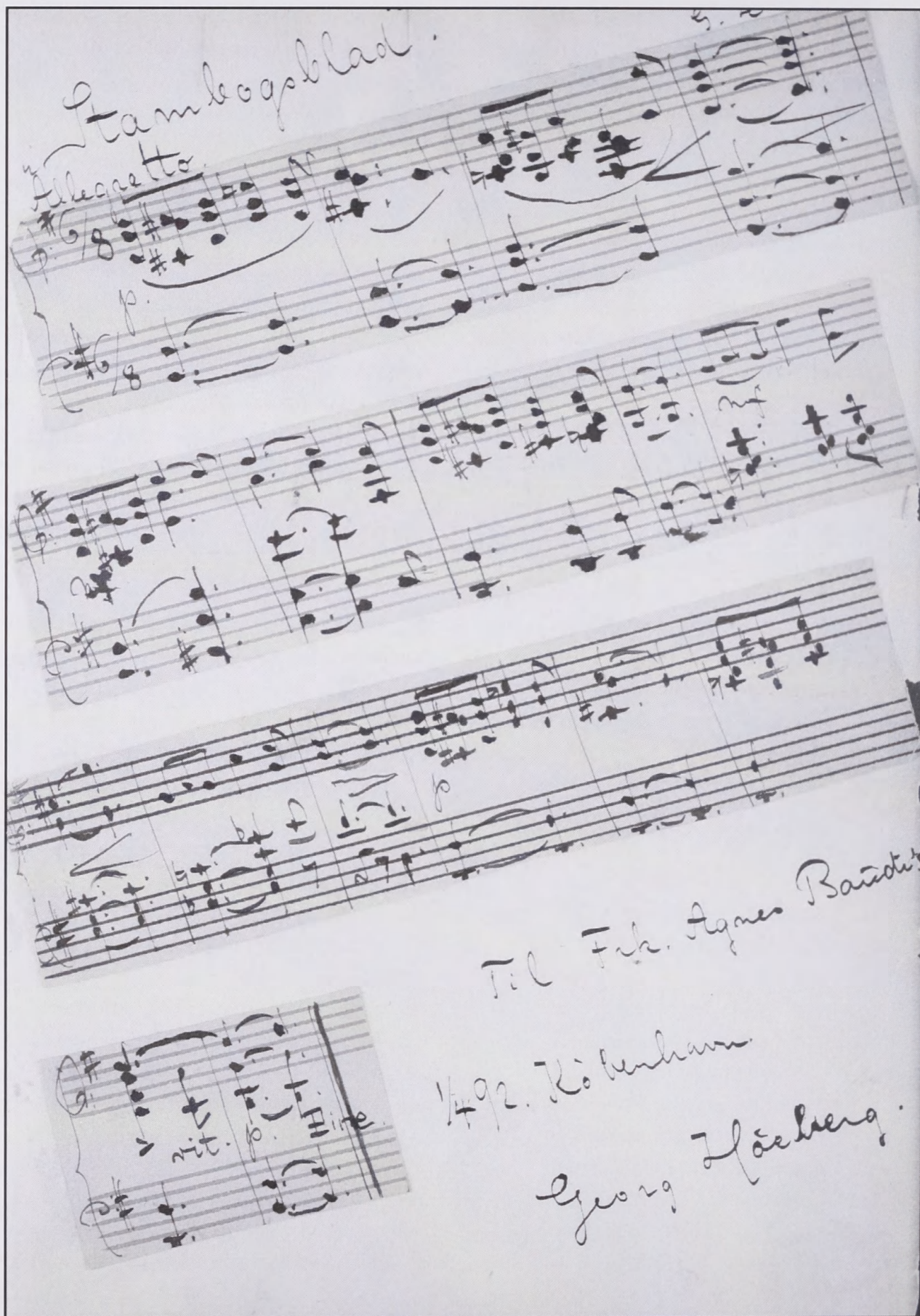
Carl Nielsen

Handwritten musical score for voice, piano, and violin. The score is written in G major and 3/4 time. The lyrics are: "En søn-den Dag en søn-den Tid vagnen-gjen i mit Min--de". The score includes a vocal line, a piano accompaniment, and a violin part.

Kjøbenhavn den $\frac{24}{2}$ 90

+23-10-31

Komponisten Carl Nielsen boede i 1885 til leje hos Agnes Bauditz' forældre og underviste husets datter i klaver og violin. (Det Kongelige Bibliotek).

Et musikalsk stambogsblad kunne have karakter af en hel lille afsluttet komposition, som her et klaverstykke af kapelmesteren og komponisten Georg Høeberg (1872-1950). (Det Kgl. Bibliotek).

hos familien Bauditz i Frederiksborggade 48 på 3. sal, og den da 10 år gamle Agnes blev hans musikelev. Carl Nielsen kom til at indtage en familiær stilling i husholdningen, og også hans kammerater fra konservatoriet, bl.a. Julius Borup, Wilh. Matthison-Hansen og Frederik Schnedler-Petersen vandt indpas hos den gæstfri og musikelskende familie. Om Carl Nielsen som lejer skriver Agnes Bauditz i erindringerne, at han boede i et værelse til gården:

”Der øvede han sig naar han ikke var paa Konservatoriet. Jeg har mangan Formiddag eller Aften siddet paa Hug ude i Gangen og lyttet til hans Spil, jeg kendte tilsidst alt hvad der var af Violin Sonater, Etuder, Koncerter. Han komponerede ogsaa en Del, men det var ikke saa rart at høre, det var jo Gentaelser i det uendelige som man er nødt til naar man giver sig af med ”det.” [...] Jeg lærte jo saa at spille Violin og Klaver. Violinen morede mig min Tro ikke. Klaveret derimod elskede jeg at spille. Men hvor var det svært at lære Noder, jeg vilde spille de samme Ting som han selv spillede, Mendelsohn Lieder ohne Worte og Sonater af Beethoven. Jeg stod bag Stolen og passede godt paa, hvor han tog de forskellige Harmonier. Melodien kendte jeg.”⁷

Det er ikke kendt, hvor længe Carl Nielsen blev ved at undervise hende, men eftersom han skrev de to små musikalske hilsner i hendes stambog i 1890, må han have bevaret kontakten til hende efter at han i 1888 afsluttede sin studietid.

I 1892 indskrev den unge Carl Meyer (1872-1936), der senere under

efternavnet Bretton-Meyer blev kendt som cellist, en lille hilsen med noder (5 takter, Non troppo, G-dur, 4/4) i Agnes Bauditz' stambog. En anden ung mand, som hun må have gjort et uudsletteligt indtryk på, var den senere organist ved Roskilde Domkirke, Camillo Carlsen (1876-1948). Han noterede i foråret 1894 en musikalsk hilsen for sang og klaver med titlen ”En Stemning” (Allegretto animato, A-dur, 6/8). Man tør formode, at han selv var ophavsmand til teksten, der lyder:

”Skoven den grønne i Løvspringtid, /
Og Hjærtet det banker for hende /
Elskte jeg ofre jo al min Tid, paa Dig /
Du kan mig blænde. / Synet af Dig
gør mig helt forstemt / Jeg elsker
Dig men Du har mig glemt.”

En indførsel med overskriften ”Stambogsblad” er i 1892 noteret for klaver (Allegretto, 6/8, G-dur, 17 takter) af Georg Høeberg, der senere skabte sig et navn som komponist og kapelmester.

De øvrige musikindførsler er foretaget af personer, som Agnes Bauditz kom i berøring med under sine studier på musikkonservatoriet. Der er en hilsen i form af en sang med klaverakkompagnement fra hendes lærer i musikteori Jørgen Ditlev Bondesen (1855-1939), dateret 1896. Komponisten J.P.E. Hartmann (1805-1900), som var en af konservatoriets tre direktører, noterede i 1896 det indledende motiv til en af sine mest kendte sange, ”Flyv, Fugl, flyv over Furesøens Vover”, og indlagt bag i bogen er hans signerede foto. Hendes klaverlærer Gottfred Matthison-Hansen (1832-1909) noterede i 1897 et uddrag af sit klaverstykke, ”Gavotte, Op.22” med tilskriften ”Til venlig erindring”, mens komponisten og kantoren Viggo Bielefeldt

Den svenske maler Paul Grafer ophavsmanden til et af stambogens mere humoristiske indslag.

(1851-1909) i 1896 foretrak at indskrive sig i stambogen med et citat fra Franz Schuberts sang "An die Musik", ("Du holde Kunst"). Kristine Lindemann, som gik på samme hold som Agnes Bauditz på konservatoriet og senere virkede som sangerinde og musikleærerinde, noterede i 1896 begyndelsen af en "Folkevis", ("Du Rose midt i Urtegaard") for sang og klaver. Endelig er der en udateret indførelse af en af musikkonservatoriets direktører, komponisten Otto Malling (1848-1915) i form af en karakteristisk poesibogssentens: "Husk, Livet her med Smil og Sukke / Det er kun Evighedens Vugge". På samme side er indklæbet et avisbillede fra 1902, der viser Otto Malling ved orglet i Vor Frue Kirke.

Tegningerne

Agnes Bauditz' kusine Louise Wessel indførte i 1894 et digt af H.P. Holst, "Souvenir!", som hun illustrerede med en tegning af en skytsengel på en sky. I digtet udtrykkes håb om, at det må virke "trøstende og smukt" at vide sin skæbne fastlagt af en højere magt, men spørgsmålet er nok, hvor tiltalende denne tanke var for en ung, eventyrlysten kvinde som Agnes Bauditz? Der har i hvert fald næppe været plads nok på skytsenglens tavle til at rumme alle de indtryk, hun modtog gennem sit bevægede liv.

Blandt de øvrige tegnede indførelser i stambogen er en skibstegning af marinemaleren Chr. Vigilus Blache (1838-1920), dateret i 1892, en farvelagt blomsterbuket udført i 1896 af maleren og arkæologen A. P. Madsen (1822-1911) og en farvelagt tegning af to fugle, signeret af Minna Berg, 1895. En række andre tegninger har en humoristisk eller karikeret tendens og er formentlig udsprunget af nogle komiske situationer, som man nemt i

Agnes Bauditz' familie- og vennekreds har kunnet genkalde sig, når man genså denne eller hin tegning. I denne sammenhæng må fremhæves den svenske maler Paul Grafs tegning "Voilà un homme!", dateret 29/4-1893, en tegning af en ikke nærmere identificeret "Boesen" med overskriften "Les extrêmes se touchent", og en lille farvelagt tegning, der ledsages af teksten: "Kineseren har dårlig Mave, hvorfor han skal Kamilte have". Signaturen ser ud til at være skrevet med runer.

Et tilbagevendende indslag i stambogen er en stregtegning, der er dateret nytårsaften i årene 1921-1926. Tegningerne forestiller hhv. et vinterlandskab med to gående personer og en hund, et vinterlandskab med to stående personer og en hund, et interiør med to siddende personer og en hund, en sengeliggende kvinde samt en siddende mand og en sovende hund, et strengeinstrumentspillende (guitar og balalajka) par med en hund, og endelig et interiør med to avislæsende (Politiken) personer og en hund. Tilsammen fortæller disse tegninger utvivlsomt noget om, hvordan Agnes Bauditz tilbragte nytårsaften i årene 1921-1926, men om *historien* bag tegningerne giver stambogen ingen nærmere oplysninger - og det er vel ikke mindst heri, dens fascinationskraft ligger for et nutidigt publikum.

Forskellige andre indførelser vidner om Agnes Bauditz' bekendtskab med svenske kunstnere, der opholdt sig i Danmark, f.eks. er der en blyantstegning af to mennesker i et vinterlandskab med tilskriften "Joel o jag." Den er signeret den 10. oktober 1926 af den svenske maler og tegnelærer Iwo Brunander (1892-1956) og forestiller altså Carl Joel Lönnquist og Iwo Brunander på vandring. I en anden indførelse takker Brunanders hustru, der i

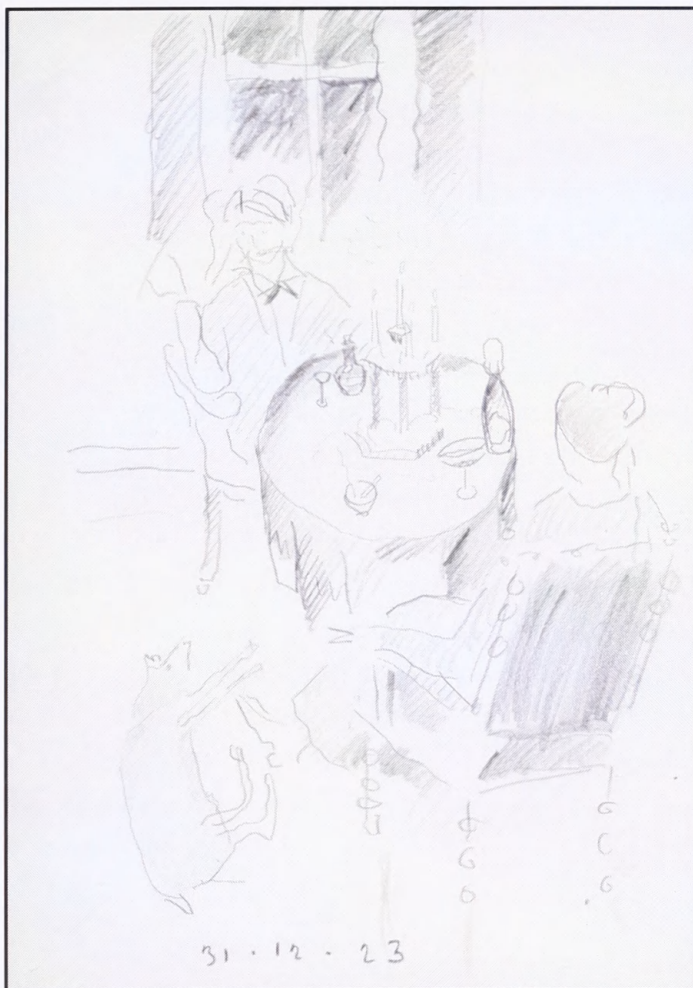
31 . 12 . 21

31 . 12 . 22

Nogle af tegningerne i Agnes Bauditz's stambog er dateret nytårsaften i årene 1921-1926 og fortæller, at årets sidste dag blev tilbragt med en rask travetur i det vindblæste landskab og en stille aften i tosamhed over et glas champagne eller en cigaret. Men er det mon den 19 år yngre Joel Lönnquist, som Agnes Bauditz giftede sig med i 1929, man ser hende i selskab med på tegningen? (Det Kongelige Bibliotek).

bogstavelig forstand *undertegner sig* (dog kun med en tegning af sit ansigt) for en ”henrivende” dag. Der er også et digt, indført af den svenske maler og tegnelærer Hugo Gehlin (1889-1953), som var gift med en dansk malerinde og i en længere årrække opholdt sig i København. Gehlin, Brunander og Carl Joel Lönnquist, som i 1929 blev Agnes Bauditz’ tredje ægtemand, indgik således i en svensk kunstnerkoloni, der opstod i Danmark under 1. verdenskrig, da studierejser til det øvrige Europa ikke var mulige. Forbindelsen til det svenske kunstmiljø har Agnes Bauditz muligvis knyttet under sit ægteskab med Zahrtmann-eleven Poul Friis-Nyboe (indgået i 1912 og ophævet senest i 1918), selv om den svenske tegner Paul Grafs indførsel fra 1893 kan

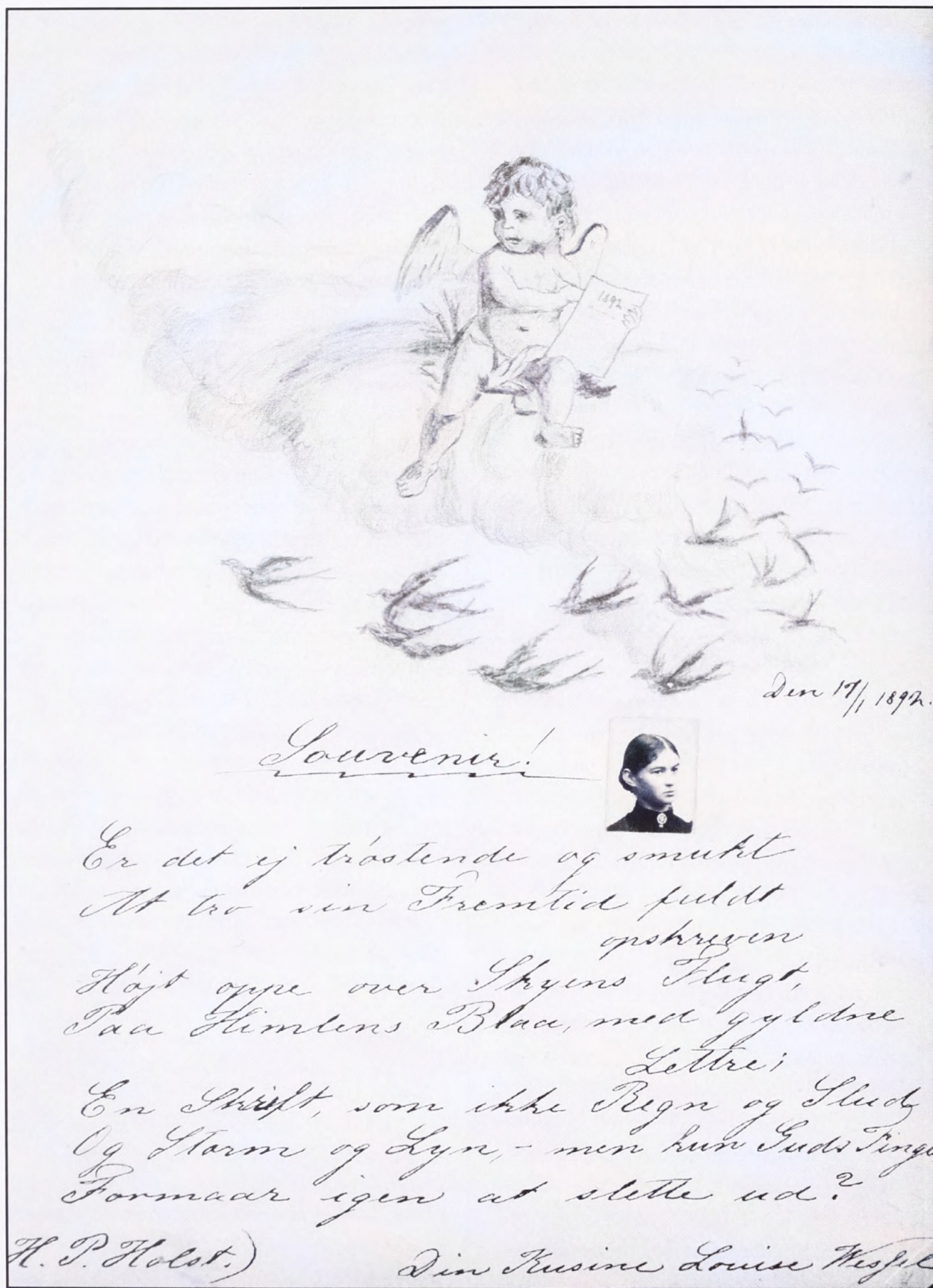
tyde på, at hendes bekendtskab med svenske kunstnere gik længere tilbage.

Stambog - poesibog - gæstebog

Når man sammenligner Agnes Bauditz’ stambog med den stamtavle over slægten, som hendes far udarbejdede, kan man konstatere, at æblet ikke faldt langt fra stammen. Hun havde således arvet en udpræget trang til at klippe ud og klæbe ind, til at annotere og til at illustrere. Også manuskriptet til hendes barndomserindringer, der er forsynet med en mængde fotos, postkort og udklip af københavnske motiver før og nu, afspejler denne trang hos hende. Sansen for at bringe faktuelle oplysninger gav sig udslag i, at hun så vidt muligt ajourførte indførslerne i

Marinemaleren Chr. Vigilius Blache er repræsenteret i Agnes Bauditz’ stambog med en smukke jolle i brænding. (Det Kongelige Bibliotek).

Den 17/1 1892.

Louvenis!

Er det ej trøstende og smukt
 At tro sin Fremtid fuldt
 opskrævet
 Højt oppe over Skyens Flugt,
 Paa Himlens Blaa, med gyldne
 Lettre;
 En Skæft, som ikke Regn og Slud
 Og Storm og Lyn, - men kun Guds Ting
 Formaar igen at stille ud?

H. P. Holst.)

Din Kusine Louise Wessel

Indførslen af Louise Wessel er et eksempel på den fade lyrik og de naive tegninger, der også kendetegner poesibogserien. (Det Kongelige Bibliotek).

stambogen ved at tilføje dødsårene for de pågældende, og ved flere af indførslerne indlagde hun tillige små maskinskrevne sedler med biografiske oplysninger, ofte hentet fra leksikalske opslagsværker. Det gælder f.eks. ved de fleste af komponisterne (Carl Nielsen dog undtaget, for hans vedkommende nøjedes hun med den præcise angivelse af hans dødsdag), for forfatteren Carl Arctander og for malerne Chr. Blache og A. P. Madsen. Annoteringerne fortsatte til op i 1930'erne og vidner om, at Agnes Bauditz til stadighed må have haft stambogen inden for bekvem rækkevidde, så hun kunne føre den ajour.

Brug af illustrationer er et fremherskende træk i Waldemar S. Bauditz' Stamtavle, hvor der findes et væld af små, præcise stregtegninger, der belyser sagsforhold i teksten eller heraldiske finesser. I Agnes Bauditz' stambog er de mange tegninger i sig selv et vidnesbyrd om, at mange personer i hendes omgangskreds besad glimrende tegnefærdigheder - og benyttede dem såvel til alvor som til spøg; men stambogen rummer også et mere moderne visuelt indslag i form af portrætfotos. Det var tilsyneladende især unge mænd og kvinder, som afleverede et lille foto, når de skrev deres indførsler i stambogen, så man må formode, at det i 1890'erne var på mode blandt unge mennesker at udveksle små portrætter. Indførslerne af Carl Nielsen og Louise Wessel viser eksempler på sådanne indklæbede portrætfotos.

Et farvelagt våbenskjold for slægten Bauditz og indførsler foretaget af en række af hendes slægtninge gør det ikke urimeligt at betragte denne stambog som en bog over Agnes Bauditz' *afstamning*. Men med tanke på at den i lige så høj grad har karakter af *poesibog* og over tid ændrer sig til at blive en blanding af *minde-*, *skitse-* og

gæstebog, føles hverken stambog eller poesibog som fuldt dækkende begreber for den. Den er lidt af hvert og kan - med passende forbehold - anbringes i forskellige genrer eller betragtes som en overgangsform.

Som kilde til Agnes Bauditz' liv og levned giver stambogen spredte indblik men ingen sammenhængende skildring. Indførslerne afspejler hendes opvækst i et solidt embedsmiljø, hvor kulturelt udsyn, kosmopolitisk orientering og stærk traditionsbundethed gav hende en ubesværet omgang med fremmedsprog og bragte hende i berøring med en række forfattere, musikere, malere og militære. Ligeledes kan stambogen sige noget om det netværk, som hun selv og hendes familie var en del af. Og den kan give indtryk af de omgangsformer og den kreativitet - udtrykt i poesi, musik og tegninger - der kan ses udfoldet i et kulturelt og dannet miljø i 1890'ernes København. Den får herved også bredere værdi som kulturhistorisk kilde.

Noter

- ¹ Agnes Bauditz' Stambog. Håndskriftafdelingen, Acc. 2001/21. Tak til overassistent Palle Ringsted for at have henledt min opmærksomhed på stambogen.
- ² Danmarks Adels Aarbog. Udgivet af en Forening. Red. af H.R. Hiort-Lorenzen og A. Thiset. Kbh. 1909
- ³ Waldemar S. Bauditz, Stamtavle over Slægten Bauditz. Håndskriftafdelingen, Acc. 1990/207.
- ⁴ Jeg takker rengøringsassistent Sunthon Olsen for at have identificeret digtet på thai og forskningsbibliotekar Erik Petersen for hjælp med identifikation af det makaroniske digt.
- ⁵ Agnes Lönnquist, f. Bauditz, Minder fra Barndommen nedskrevne 1933. Carl Nielsen Museet, Odense.
- ⁶ Ibid. s. 64
- ⁷ Ibid. s. 98